

УДК 376.37-053.4

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-5\(57\)-2719-2730](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-5(57)-2719-2730)

Тушинська Оксана Олександрівна асистент кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0009-0009-0232-3894>

Сіваченко Олена Петрівна асистент кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0009-0009-6573-1609>

ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Анотація. Актуальність теми зумовлена стійкою тенденцією до зростання кількості дітей із системними порушеннями мовлення та оновленими вимогами Державного стандарту дошкільної освіти (2025), який визначає формування комунікативно-мовленнєвої компетентності одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти.

На основі аналізу наукових праць вітчизняних дослідників розглянуто сутність понять «комунікативно-мовленнєві уміння» і «комунікативно-мовленнєва діяльність», схарактеризовано структуру комунікативних умінь (інформаційно-комунікативний, регуляторно-комунікативний та афективно-комунікативний блоки), виокремлено етапи становлення мовлення як засобу спілкування.

Охарактеризовано специфіку загального недорозвитку мовлення та його рівні, проаналізовано типові труднощі, з якими стикаються діти із ЗНМ у комунікативній взаємодії: знижена мовленнєва ініціативність, бідність активного словника, порушення зв'язного мовлення, труднощі у розумінні та продукуванні граматичних структур, несформованість афективно-комунікативного компонента. Запропоновано авторську структурно-функціональну модель комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей із ЗНМ, що охоплює мотиваційно-потребнісний, операційно-мовленнєвий та регулятивно-контрольний рівні.

Проаналізовано підходи до діагностики комунікативного компонента мовленнєвої діяльності, окреслено проблему відсутності уніфікованого інструментарію для його комплексного оцінювання. Узагальнено ефективні методи й прийоми корекційно-розвивальної роботи, спрямовані на розвиток усіх складових комунікативної діяльності, зокрема ігрові, мовленнєві, інтерактивні та наочно-моделювальні технології.

Систематизовано практичні рекомендації щодо корекційно-розвивальної роботи із застосуванням рольових ігор, мнемотехніки, СМАРТ-технологій і кооперативного навчання.

Зроблено висновок про необхідність комплексного та індивідуалізованого підходу до формування комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей із ЗНМ. Наголошено на важливості поєднання логопедичної, педагогічної та сімейної підтримки в умовах інклюзивної освіти.

Ключові слова: комунікативно-мовленнєві уміння, загальний недорозвиток мовлення, дошкільники, мовленнєва компетентність, комунікативна діяльність, корекційно-розвивальна робота.

Tushynska Oksana assistant Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool and Inclusive Education, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0009-0009-0232-3894>

Sivachenko Olena assistant Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool and Inclusive Education, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0009-0009-6573-1609>

THE PROBLEM OF STUDYING COMMUNICATIVE AND SPEECH SKILLS IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERAL UNDERDEVELOPMENT OF SPEECH

Abstract. The relevance of the topic is due to the steady trend towards an increase in the number of children with systemic speech disorders and the updated requirements of the State Standard of Preschool Education (2025), which defines the formation of communicative and speech competence as one of the priority tasks of preschool education.

Based on the analysis of scientific works of domestic researchers, the essence of the concepts of "communicative and speech skills" and "communicative and speech activity" is considered, the structure of communicative skills is characterized (informational and communicative, regulatory and communicative and affective and communicative blocks), and the stages of the formation of speech as a means of communication are identified.

The specifics of general speech underdevelopment and its levels are characterized, typical difficulties encountered by children with SNM in communicative interaction are analyzed: reduced speech initiative, poor active vocabulary, impaired coherent speech, difficulties in understanding and producing grammatical structures, unformed affective-communicative component. The author's structural-functional model of communicative and speech skills in children with SNM is proposed, which covers the motivational-need, operational-speech and regulatory-control levels.

The approaches to diagnosing the communicative component of speech activity are analyzed, the problem of the lack of a unified toolkit for its comprehensive assessment is outlined. Effective methods and techniques of correctional and developmental work aimed at the development of all components of communicative

activity, in particular game, speech, interactive and visual-modeling technologies, are summarized.

Practical recommendations for correctional and developmental work using role-playing games, mnemonics, SMART technologies and cooperative learning are systematized.

The conclusion is made about the need for a comprehensive and individualized approach to the formation of communicative and speech skills in children with SNM. The importance of combining speech therapy, pedagogical and family support in inclusive education is emphasized.

Keywords: communicative and speech skills, general underdevelopment of speech, preschool age, speech development, corrective and developmental work, communicative competence, study of communicative and speech skills.

Постановка проблеми. Мовлення відіграє ключову роль у психічному та інтелектуальному розвитку дитини – саме через нього вона пізнає світ, взаємодіє з однолітками та дорослими, формує власну особистість. Нова редакція Державного стандарту дошкільної освіти (2025) визначає формування комунікативно-мовленнєвої компетентності одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти, підкреслюючи, що саме в дошкільному віці закладаються основи мовленнєвої культури та комунікативної поведінки дитини [3]. Водночас сьогодні спостерігається стійка тенденція до зростання кількості дітей із різними мовленнєвими порушеннями – як загальним недорозвитком мовлення, так і комплексними розладами мовленнєвої діяльності, що поєднуються з порушеннями комунікативної та поведінкової сфер. Вітчизняні дослідники – зокрема Н. Базима, В. Сергєєва, Н. Іванова, В. Звєкова, О. Утосова та О. Сорочинська, М. Федорова – підкреслюють, що порушення мовленнєвого розвитку у дітей старшого дошкільного віку нерідко супроводжуються несформованістю комунікативних умінь, обмеженим мовленнєвим досвідом та труднощами у сприйманні зверненого мовлення, що суттєво ускладнює їхню соціальну взаємодію [13]. Загальний недорозвиток мовлення є одним із найпоширеніших серед таких порушень і спричиняє серйозні труднощі в оволодінні розвивальними програмами й негативно позначається на готовності дитини до шкільного навчання та її соціальній адаптації.

Проблема розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь дітей старшого дошкільного віку залишається актуальною вже кілька десятиліть. Сучасні дослідження не лише підтверджують її значущість, а й висвітлюють нові аспекти, пов'язані зі збільшенням кількості дітей із системними порушеннями мовлення. Зокрема, І. Брушневська наголошує, що мовленнєва активність дитини дошкільного віку є одним із показників її життєвої компетентності та здатності встановлювати мовленнєву взаємодію з оточуючими, а тому будь-які мовленнєві порушення суттєво деформують розвиток мовної особистості дитини [6]. Несформованість комунікативно-мовленнєвих умінь унеможлиблює

повноцінну участь дитини в соціальній взаємодії та суттєво ускладнює її особистісний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативні показники мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, обґрунтовані в працях А. Богуш, К. Крутій, Є. Соботович, В. Тищенко, та є умовним еталоном для діагностики та оцінювання стану мовлення [1; 9]. Так, А. Богуш розглядає мовленнєву компетентність дитини як багатокомпонентне утворення, що охоплює лексичну, фонетичну, граматичну та діалогологічну складові [1]. Питання комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку досліджувала Т. Піроженко, яка визначила чинники та критерії цього процесу: потреби й мотиви спілкування, емпатійні якості, стиль взаємодії дитини з оточенням [4].

У спеціальній літературі питання діагностики та корекції ЗНМ у дітей дошкільного віку висвітлені досить широко. Комплексний підхід до їх вирішення представлено в працях І. Мартиненко, Л. Трофименко, Т. Швалюк та М. Шеремет [7; 10; 11]. І. Мартиненко у своїх дослідженнях довела, що спонтанний мовленнєвий розвиток дитини із ЗНМ протікає уповільнено і своєрідно, внаслідок чого провідні ланки мовленнєвої системи залишаються несформованими, а успішність у спілкуванні залежить не лише від стану комунікативних навичок, а й від рівня сформованості мовленнєвих умінь [7; 8]. Л. Трофименко розробила програмно-методичний комплекс корекційного навчання для дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ, де детально охарактеризовано особливості формування лексичної, граматичної та фонетико-фонематичної сторін мовлення [10].

Педагогічну підтримку дітей дошкільного віку із мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивного простору дослідили Х. Барна, Л. Кашуба та Ж. Вальо, які запропонували застосування інноваційних технологій кооперативного навчання та мнемотехніки як ефективних засобів формування комунікативно-мовленнєвої компетентності [5].

Мета статті: дослідити проблему вивчення комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення на основі аналізу актуальних наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Спілкування займає важливе місце в житті кожної людини. Для дитини-дошкільника взаємодія з однолітками й дорослими є не просто заняттям – вона є необхідною умовою для розвитку адекватної поведінки та емоційно-вольової сфери. Мовлення при цьому опосередковує всі психічні функції й сприяє розвитку мислення, пам'яті, уваги.

В сучасній психологічній та педагогічній літературі мовлення визначається як: 1) індивідуальний процес володіння мовними засобами (різний лексичний запас, комбінація мовних знаків, побудова речень); 2) практичне користування мовою з чітко визначеною метою; 3) засіб навчання і виховання [2]. Відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти, мовленнєва компетентність є інтегрованою характеристикою розвитку дитини дошкільного

віку і передбачає сформованість мовної та мовленнєвої складових, що забезпечують уміння використовувати мову з метою комунікації [3]. У свою чергу комунікативно-мовленнєва діяльність, за визначенням А. Богуш, – це комплексне застосування мовних і немовних засобів із метою спілкування у конкретних соціально-побутових ситуаціях, вироблення умінь обґрунтовувати власні думки й наміри, орієнтуватися у різних ситуаціях спілкування та проявляти ініціативність [1, с. 35].

Важливо, що комунікативно-мовленнєва діяльність є невід’ємною від ігрової, художньої, пізнавальної та дослідницької, в яких постійно виникають ситуації, що потребують емоційного й мовленнєвого реагування [2, с. 3–8]. Мовленнєва взаємодія відбувається в системах «вихователь – дитина», «діти – вихователь», «діти – діти», забезпечуючи встановлення і підтримання контактів, обмін інформацією та досвідом.

Т. Піроженко виділяє кілька рівнів комунікативно-мовленнєвого розвитку: поведінковий (оволодіння мовленнєвою поведінкою) та когнітивно-лінгвістичний (розвиток понятійної свідомості, збагачення словникового запасу, граматична правильність мовлення). Дослідниця наголошує, що якісними показниками розвитку є емоційні та когнітивні здобутки, що відображають цілісний підхід до оцінки становлення дошкільника [4]. У структурі комунікативних умінь виокремлюють три основні блоки: *інформаційно-комунікативні* (ініціювати, підтримати та завершити спілкування, орієнтуватися в партнерах і ситуаціях спілкування, використовувати вербальні та невербальні засоби), *регуляторно-комунікативні* (координувати власні дії та ставлення до потреб співрозмовника, адекватно вирішувати конфліктні ситуації) та *афективно-комунікативні* (помічати й адекватно реагувати на емоційний стан партнера, проявляти чуйність і співпереживання) [11].

Дослідження засвідчують, що спілкування не є вродженим – воно формується поступово в процесі взаємодії з дорослими. У розвитку комунікативних потреб можна виокремити кілька етапів: перший (до 6 місяців) – потреба в увазі та ніжності дорослих; другий – розвиток предметно-дійової комунікації та спільної ігрової діяльності; третій – потреба в повазі, де мова стає основним засобом спілкування; четвертий – потреба у взаєморозумінні та співпереживанні, засвоєнні соціальних норм поведінки.

У розвитку мовлення як засобу спілкування виокремлюють три основні етапи: *довербальний* (формування передумов для вербального спілкування), *початкової вербальної комунікації* (розуміння й вимовляння простих висловлювань), *розгорнутої вербальної комунікації* (розширення сфери соціальної взаємодії за рахунок включення нових людей – однолітків і незнайомих дорослих).

На сучасному етапі спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості дітей із мовленнєвими порушеннями. Одним із найпоширеніших є загальний недорозвиток мовлення. ЗНМ – це складне мовленнєве порушення, що

проявляється у недостатній або повній несформованості всіх складових мовленнєвої діяльності (фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної) на імпресивному та/чи експресивному рівні, а також тих функцій та операцій, які забезпечують засвоєння мови (мисленнєвих функцій, сприймання, уваги, пам'яті та контролю), внаслідок дії шкідливих факторів на різних етапах розвитку – при збережених слуху та інтелекті [6].

Аналіз наукових досліджень дозволяє виокремити три рівні ЗНМ. Перший рівень характеризується майже повною відсутністю мовлення: мовленнєві засоби спілкування вкрай обмежені, активний словник складається з невеликої кількості нечітко вимовлюваних слів. Другий рівень – початок фразового мовлення, проте значні труднощі зберігаються в усіх компонентах. Третій рівень відзначається наявністю розгорнутого фразового мовлення з елементами лексико-граматичного та фонетико-фонематичного недорозвитку [10]. Діти старшого дошкільного віку із ЗНМ третього рівня можуть відповідати на запитання та розповідати про знайомі події, проте їхнє мовлення характеризується стійкими відхиленнями у лексико-граматичному та фонетичному оформленні [10].

На основі узагальнення наукових джерел нами запропоновано структурно-функціональну модель комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ, яка відображає взаємозв'язок між компонентами комунікативної діяльності та рівнями мовленнєвого недорозвитку (рис. 1).

Модель охоплює три взаємопов'язані рівні: мотиваційно-потребнісний (наявність потреби у спілкуванні, комунікативна ініціативність, мотиви взаємодії), операційно-мовленнєвий (лінгвістичний, паравербальний та невербальний компоненти мовленнєвої діяльності) та регулятивно-контрольний (здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, регулювати власну комунікативну поведінку, здійснювати зворотний зв'язок). У дітей із ЗНМ III рівня спостерігається нерівномірна дефіцитарність усіх трьох рівнів: найбільш вираженою є недостатність операційно-мовленнєвого компонента (зокрема, лінгвістичного), однак мотиваційно-потребнісний і регулятивно-контрольний рівні також залишаються сформованими недостатньо, що суттєво ускладнює повноцінну соціальну взаємодію. Запропонована модель може слугувати теоретичним підґрунтям для розроблення діагностичного інструментарію та побудови системи корекційно-розвивальної роботи.

Проблема вивчення комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ є складною та багатоаспектною. Одна з головних труднощів полягає у відсутності єдиного уніфікованого діагностичного інструментарію, який дозволяв би комплексно оцінити саме комунікативний компонент мовленнєвої діяльності – на відміну від традиційної логопедичної діагностики, що зосереджена переважно на лінгвістичному компоненті (фонетичному, лексичному, граматичному). Як зазначають І. М. Брушневська та Ю. В. Рібцун, однією з ключових причин труднощів у формуванні

комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей із ЗНМ є саме відсутність методик діагностики сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності у дошкільному віці [14]. З огляду на це, дослідниці розробили та апробували діагностичний комплекс, що ґрунтується на психолінгвістичному й нейропсихологічному підходах і передбачає виявлення дефіцитарних та збережених ланок психічної діяльності, визначення актуального рівня мовленнєвого розвитку й навичок ймовірного прогнозування на вербальному та невербальному рівнях [14].

У практиці вивчення комунікативно-мовленнєвих умінь дітей із ЗНМ застосовують комплекс методів. Першим і найбільш доступним є цілеспрямоване спостереження за комунікативною поведінкою дитини в природних умовах – під час ігрової, навчальної та побутової діяльності. Метою спостереження є виявлення мотивів до спілкування, рівня комунікативної активності, уміння використовувати вербальні й невербальні засоби, здатності будувати спілкування з урахуванням ситуації [7]. Другим методом є виконання спеціальних діагностичних завдань та проб: складання розповіді за серією сюжетних картин, переказ тексту, виконання інструкцій різного ступеня складності, що дозволяють визначити рівень сформованості лінгвістичного компонента мовленнєвої діяльності та зв'язного мовлення [10]. Третім є застосування стандартизованих методик: у дослідженнях І. В. Мартиненко використовувалися методики «Маски» та «Емоційні обличчя» для вивчення перцептивних комунікативних умінь, методика «Рукавички» для вивчення інтерактивних умінь, субтест «Заверши історію» для оцінки соціального інтелекту, а також опитувальники для батьків і педагогів [7]. Комплексне застосування цих методів уможливило цілісне уявлення про структуру комунікативної діяльності дитини із ЗНМ.

Суттєвою проблемою при вивченні є і те, що комунікативні порушення у дітей із ЗНМ мають складну структуру: вони охоплюють як мовленнєвий (лінгвістичний), так і немовленнєвий (паравербальний, невербальний) компоненти. Структура комунікативної взаємодії дітей із ЗНМ визначається специфічним співвідношенням цих компонентів у мовленнєво-мисленнєвій діяльності – саме це зумовлює найбільші труднощі в реалізації корекційно-розвивальної роботи і водночас ускладнює діагностику [14]. Наявні дослідження підтверджують, що психологічна структура комунікативної діяльності при ЗНМ характеризується дефіцитарністю комунікативних умінь та засобів, незрілістю комунікативного арсеналу особистості загалом [7].

На основі аналізу наукових досліджень у галузі вікової та соціальної психології можна виокремити такі типові труднощі в спілкуванні дітей із ЗНМ: орієнтування в умовах спілкування і змісті висловлювань; плануванні та реалізації комунікативної програми; невміння продуктивно організувати спілкування й ініціювати контакти; негативізм і протестна форма поведінки у різних ситуаціях спілкування. Дітям із ЗНМ притаманні низька ініціативність у

міжособистісних стосунках із однолітками, неспроможність бути повноцінним партнером у грі, а також труднощі у вираженні словами своїх поглядів і почуттів [8].

Процеси мислення і мовлення тісно взаємопов'язані. Діти із ЗНМ стикаються з труднощами в оволодінні мисленнєвими операціями (аналіз, синтез, порівняння), для них характерна знижена мовленнєва активність і труднощі у розумінні словесних інструкцій. Крім того, у дітей із ЗНМ фіксуються вторинні порушення – пам'яті, уваги, уяви, мислення, – зумовлені первинним мовленнєвим дефектом. Комунікативна та інформаційна депривація, яку переживає дитина, негативно позначається на її загальному психічному розвитку [8].

Страждає і вербальна пам'ять: процеси запам'ятовування та відтворення словесної інформації значно ускладнені.

Для дітей із ЗНМ також характерні порушення моторики: погана статична та динамічна координація рухів, труднощі з переключенням одного руху на інший, швидка втомлюваність [9, с. 269–273]. Ці особливості безпосередньо впливають на артикуляційну моторику та якість звуковимови, ускладнюючи формування фонетичної складової мовлення.

Варто зазначити, що стан мовлення при ЗНМ недостатній для здійснення повноцінної комунікації, а тому є суттєвою перешкодою на шляху соціалізації дитини. Х. Барна, Л. Кашуба та Ж. Вальо підкреслюють, що педагогічна підтримка дітей із мовленнєвими порушеннями має здійснюватися з урахуванням алгоритму поетапного формування та корекції мовленнєвої діяльності, а ефективним засобом є застосування СМАРТ-технологій, мнемотехніки та технологій кооперативного навчання [5]. Підвищення рівня комунікативних навичок є як самостійною корекційною метою, так і засобом досягнення успіху в усіх галузях розвитку дитини [7].

Особливої уваги заслуговує і роль батьків та педагогів у формуванні комунікативно-мовленнєвих умінь дітей із ЗНМ. Найбільш ефективними для формування цих умінь є такі форми й методи: система вправ і завдань, бесіди, рольові ігри, парна та групова робота, проєктна діяльність, наочне моделювання та дидактичні ігри.

Результати досліджень підтверджують ефективність цих засобів у розвитку словникового запасу та граматичної будови мовлення у дітей означеної категорії.

На основі аналізу наукових джерел та з урахуванням виявлених труднощів у комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей із ЗНМ нами систематизовано практичні рекомендації щодо організації корекційно-розвивальної роботи (табл. 1). Запропонований перелік методів і прийомів орієнтований на комплексний вплив на всі компоненти комунікативної діяльності дитини і може застосовуватися логопедами, вихователями та батьками в умовах як спеціального, так і інклюзивного закладу дошкільної освіти.

Таблиця 1

Практичні рекомендації щодо формування комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ

Труднощі у дитини із ЗНМ	Метод / прийом корекційно-розвивальної роботи	Очікуваний результат
Низька комунікативна ініціативність, небажання вступати у контакт	Рольові ігри з чіткими комунікативними правилами; ситуації успіху у спілкуванні; ігри-драматизації	Збільшення кількості вербальних ініціацій, зменшення комунікативної тривожності
Бідний активний словниковий запас	Мнемотехніка (опорні схеми, мнемотаблиці); лексичні ігри; наочне моделювання лексичних тем	Розширення активного словника, полегшення добору слів у спонтанному мовленні
Порушення зв'язного мовлення (переказ, розповідь)	Складання розповіді за серією сюжетних картин з опорними схемами; переказ із візуальною підтримкою; технологія "сенкану"	Підвищення зв'язності та послідовності висловлювань, розвиток монологічного мовлення
Труднощі у розумінні та використанні граматичних структур	Граматичні вправи у ігровій формі; конструювання речень за моделями; кооперативне навчання у парах	Формування граматично правильного мовлення, покращення розуміння зверненого мовлення
Недостатнє розуміння емоційного стану партнера (афективно-комунікативний компонент)	Методики "Емоційні обличчя", "Маски"; SMART-технології для розпізнавання емоцій; бесіди про почуття	Розвиток емпатії, покращення сприйняття невербальних сигналів у спілкуванні
Негативізм і протестна поведінка у ситуаціях спілкування	Проектна діяльність; групові ігри з правилами; індивідуальна психолого-педагогічна підтримка; залучення батьків	Зниження протестних реакцій, формування позитивної мотивації до взаємодії

Висновки. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей старшого дошкільного віку є важливим і багатоаспектним процесом. Мовлення є основним засобом спілкування та взаємодії з навколишнім світом, а

комунікативна компетентність – ключовою соціальною навичкою, що допомагає дитині успішно інтегруватись у суспільство.

Діти старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення мають стійкі труднощі у спілкуванні та взаємодії з оточуючими: знижений рівень розвитку словника, недостатня виразність і зрозумілість мовлення, обмежена здатність до адекватної реакції в різних ситуаціях, низька ініціативність у встановленні контактів.

Аналіз наукових досліджень (А. Богуш, Н. Гавриш, І. Мартиненко, Т. Піроженко, Л. Трофименко, І. Брушневська, Х. Барна та ін.) дозволяє констатувати, що ЗНМ має системний характер і охоплює всі компоненти мовленнєвої системи. Без цілеспрямованої корекційно-розвивальної роботи повноцінна комунікація для таких дітей є неможливою. Ефективність корекції значною мірою залежить від урахування індивідуальних особливостей дитини та комплексного застосування сучасних методів і технологій у закладах дошкільної освіти. Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення та апробація диференційованих методик формування комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей із ЗНМ різних рівнів в умовах інклюзивної освіти.

Література:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови. Київ: ВД «Слово», 2015. 704 с.
2. Гавриш Н. В. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Дошкільне виховання. 2021. № 3. С. 3–8. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/05/11/Dv_2021-03-Gavrysh.pdf.
3. Державний стандарт дошкільної освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-doshkilnoi-osvity-1557-261125>.
4. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 152 с.
5. Барна Х. В., Кашуба Л. В., Вальо Ж. Г. Педагогічна підтримка дошкільників із мовленнєвими порушеннями в інклюзивному просторі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Вип. 89. С. 11–17. URL: <https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/89/2.pdf/>
6. Брушневська І. М. Формування компонентів мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення: програмово-методичний аспект. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 15. С. 221–227. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/download/2919/3300/5718>.
7. Мартиненко І. В. Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення: монографія. Київ, 2016. 308 с.
8. Мартиненко І. В. Проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з системними мовленнєвими порушеннями. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 26. С. 65–71. URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/0079fb7e-2eaa-45e8-a187-66e659b25e60>.
9. Тищенко В. В. Методика формування ймовірного прогнозування в мовленнєвій діяльності дітей дошкільників із ЗНМ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*.

Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2012. № 21. С. 269–273. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2012_21_70/

10. Трофименко Л. І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: навч.-метод. посібник. Київ, 2014. 72 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8723/1/Посібник-ост.%20Трофименко%202014.pdf>.

11. Шеремет М. К. (ред.) Логопедія: підручник. Київ: Вид. дім «Слово», 2018. 701 с.

12. Баранець І. В. Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією: дис. д-ра філос.: 016 – спеціальна освіта. Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України. Київ, 2022. 294 с. URL: https://ispukr.org.ua/articles/21/Дис_Баранець_І_В_.pdf.

13. Bazuma N., Serheieva V., Ivanova N., Zviekova V., Utosova O., Sorochynska O. SpeechActivityResearchPrograminChildrenwithAutisticDisordersofSeniorPreschoolAge. *BRAIN. BroadResearchinArtificialIntelligenceandNeuroscience.* 2022. Vol. 13, № 1(1). P. 51–66. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1Sup1/302>

14. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: діагностичний комплекс: навч.-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2020. 124 с. URL: http://logoped.in.ua/wp-content/uploads/2020/03/ККД_diagnost.pdf.

References:

1. Bohush A. M., Havrysh N. V. (2015). *Doskilna linhvodydaktyka: teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy* [Preschool linguodidactics: theory and methods of teaching children their native language]. Kyiv: VD “Slovo”, 704 p [inUkrainian].

2. Havrysh, N. V. (2021). *Vprovadzhuiemo Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (nova redaktsiia)* [Implementation of the Basic Component of Preschool Education (new edition)]. *Doshkilne vykhovannia*, 3, 3–8. [inUkrainian].

3. *Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity* [State Standard of Preschool Education]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-doshkilnoi-osvity-1557-261125> [inUkrainian].

4. Pirozhenko, T. O. (2010). *Komunikatyvno-movlennievyyi rozvytok doshkilnyka* [Communicative speech development of a preschool child]. Ternopil: Mandrivets, 152 p. [inUkrainian].

5. Barna, Kh. V., Kashuba, L. V., & Valo, Zh. H. (2022). *Pedahohichna pidtrymka doshkilnykiv iz movlennievymy porushenniamy v inkliuzyvnomu prostori* [Pedagogical support of preschool children with speech disorders in an inclusive environment]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, 89, 11–17. Retrieved from <https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/89/2.pdf> [inUkrainian].

6. Brushnevskaya, I. M. (2018). *Formuvannia komponentiv movlennievoi diialnosti ditei doshkilnoho viku iz porushenniamy movlennia: prohramovo-metodychnyi aspekt* [Formation of components of speech activity of preschool children with speech disorders: program and methodological aspect]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriiia: Pedahohichni nauky*, 15, 221–227. Retrieved from <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/download/2919/3300/5718> [inUkrainian].

7. Martynenko, I. V. (2016). *Osoblyvosti komunikatyvnoi diialnosti ditei starshoho doshkilnoho viku z systemnymy porushenniamy movlennia* [Peculiarities of communicative activity of senior preschool children with systemic speech disorders]: monohrafiia. Kyiv, 308 p. [inUkrainian].

8. Martynenko, I. V. (2014). *Problema komunikatyvno-movlennievoho rozvytku ditei doshkilnoho viku z systemnymy movlennievymy porushenniamy* [The problem of communicative speech development of preschool children with systemic speech disorders]. *Naukovyi chasopys NPU*

imeni M. P. Drahomanova. Serii 19. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia, 26, 65–71. Retrieved from <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/0079fb7e-2eaa-45e8-a187-66e659b25e60> [inUkrainian].

9. Tyshchenko, V. V. (2012). Metodyka formuvannia ymovirnoho prohnozuvannia v movlennivii diialnosti ditei doshkilnykiv iz ZNM [Methodology of forming probabilistic forecasting in the speech activity of preschool children with general speech underdevelopment]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia*, 21, 269–273. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2012_21_70 [inUkrainian].

10. Trofymenko, L. I. (2014). Diagnostyka ta korektsiia zahalnoho nedorozvytku movlennia u ditei doshkilnoho viku [Diagnosis and correction of general speech underdevelopment in preschool children]: navch.-metod. posibnyk. Kyiv, 72 p. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8723/1/Посібник-ост.%20Трофименко%202014.pdf> [inUkrainian].

11. Sheremet, M. K. (Ed.). (2018). Lohopediia [Speech therapy]: pidruchnyk. Kyiv: Vyd. dim “Slovo”, 701 p. [inUkrainian].

12. Baranets, I. V. (2022). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti u ditei starshoho doshkilnoho viku iz motornoiu alaliieiu [Formation of communicative competence in senior preschool children with motor alalia]: dys. d-ra filoz. (PhD dissertation), 016 – spetsialna osvita. Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii im. M. Yarmachenka NAPN Ukrainy, Kyiv, 294 p. Retrieved from https://ispukr.org.ua/articles/21/Дис_Баранець_I_V_.pdf [inUkrainian].

13. Bazyma N., Serheieva V., Ivanova N., Zviekova V., Utosova O., Sorochnytska O. (2022) Speech activity research program in children with autistic disorders of senior preschool age. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. Vol. 13, № 1(1). P. 51–66. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1Sup1/302>

14. Brushnevskaya, I. M., & Ribtsun, Yu. V. (2020). Komunikatyvnyi komponent movlennivoi diialnosti u ditei: diahnostychnyi kompleks [Communicative component of speech activity in children: diagnostic complex]: navch.-metod. posib. dlia roboty z ditny iz porushenniamy movlennia. Zaporizhzhia: TOV “LIPS” LTD, 124 p. Retrieved from http://logoped.in.ua/wp-content/uploads/2020/03/ККД_diagnost.pdf [inUkrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.05.2026

